FRANKOFONİ

Nerval Dosyası / Dossier Nerval
Çeviri Dosyası / Dossier Traduction
Çeşitli İncelemeler / Considérations Générales

Ortak Kitap No ***37*** *Eylül, Ekim / Septembre, Octobre 2020*

ISSN 1016 - 4537

FRANKOFONİ

Fransız Dili ve Edebiyatı İnceleme ve Araştırmaları Ortak Kitabı
Revue d'études et recherches francophones

Sahibi / *Directeur de la publication*
Uluslararası Eğitim Öğretim Basın Yayın Matbaacılık
Turizm Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.Adına
Serhat Kurbani TURAN

Kurucu/ *Fondateur*
Tuğrul İNAL

Editör / *Editeur*
Tuğrul İNAL

Yazı Kurulu
Comité de rédaction
Kemal ÖZMEN (Hacettepe Üniversitesi), Arzu ETENSEL İLDEM (Ankara Üniversitesi), Gül TEKAY BAYSAN (Gazi Üniversitesi), Emine BOGENÇ DEMİREL (Yıldız Teknik Üniversitesi) Seza YILANCIOĞLU (Galatasaray Üniversitesi), Özlem KASAP (Hacettepe Üniversitesi), Şirin YENER (Bilkent Üniversitesi), Pierre BASTIN (Hacettepe Üniversitesi)

Yayın Türü / *Type de publication*
Yaygın / *Périodique*

Yayın Aralığı / *Fréquence de parution*
Altı Aylık / *Revue biannuelle*

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / *Responsable de publication*
Tuğrul İNAL

Fransız Elçiliği Kültür Servisi'nin Katkılarıyla Hazırlanmıştır.
Publié avec le soutien des Services Culturels de l'Ambassade de France.

Araştırma/İnceleme yazılarının sorumluluğu yazarlarına aittir. Ortak Kitabı bağlamaz.
La responsabilité des études incombe aux auteurs. L'organisme éditeur n'est aucunement responsable.

Yönetim yeri / *Administration*
Konur 2 Sokak 36/13 Kızılay - ANKARA Tel : 0312 - 425 39 20
Fax: 0312 - 417 57 23

Frankofoni Ortak Kitabı MLA (Modern Language Association of America) kapsamında ve Ulakbim değerlendirme sürecindedir.

L'ouvrage collectif Frankofoni est cité dans l'index de MLA (Modern Language Association of America) et évalué par Ulakbim.

Başkent Klişe ve Matbaacılık
Bayındır Sokak 30/E Kızılay Ankara - Tel: 0 (312) 431 54 90

FRANKOFONİ'ye gönderilen yazıların değerlendirilmesinde hakemliklerine başvurduğumuz öğretim üyelerine teşekkür ederiz.
Nous remercions les membres du corps académique qui ont prêté leur concours à l'évaluation des articles.

Prof. Dr. Ekrem AKSOY
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Dr. Eylem AKSOY ALP
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Sevim AKTEN
Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Erzurum

Prof. Dr. Kubilay AKTULUM
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Füsun ATASEVEN
Bilkent Üniversitesi, Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Galip BALDIRAN
Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Konya

Doç. Dr. Engin BEZCİ
Galatasaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Istanbul

Barbara BLACWELL GÜLEN
Bilkent Üniversitesi, Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Emine BOGENÇ DEMIREL
Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Istanbul

Prof. Dr. Gülser ÇETİN
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Prof. Dr. Nurmelek DEMİR
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Dr. Atilla DEMİRCİOĞLU
Galatasaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Istanbul

Dr. Abidin EMRE
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Ayten ER
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Jale ERLAT
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Dr. Çağrı EROĞLU
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Prof. Dr. Cengiz ERTEM
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Tuna ERTEM
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Prof. Dr. Arzu ETENSEL ILDEM
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Georges FRÉRIS
Université Aristote de Thessalonique, Grèce

Prof. Dr. Hanife Nâlân GENÇ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun

Prof. Dr. Aleksandra GRZYBOWSKA
Université de Silésie, Institut d'Etudes Romanes, Pologne

Prof. Dr. Bahadır GÜLMEZ
Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir

Prof. Dr. Tanju INAL
Bilkent Üniversitesi, Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi, Ankara

Dr. Şevket KADIOĞLU
Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Denizli

Doç. Dr. Nizamettin KASAP
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Doç. Dr. Özlem KASAP
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Mümtaz KAYA
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Doç. Dr. Şengül KOCAMAN
Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Diyarbakır

Prof. Dr. Nedim KULA
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Prof. Dr. Zeynep MENNAN
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Prof. Edmond NOGACKI
Faculté des Lettres, Langues, Arts et Sciences Humaines Université de Valenciennes et Hainaut-Cambrésis, France

Prof. Dr. Emin ÖZCAN
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Dr. Ceren ÖZGÜLER
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Kemal ÖZMEN
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Nedret ÖZTOKAT
Istanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Füsun SARAÇ
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Istanbul

Prof. Dr. Osman SENEMOĞLU
Galatasaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Istanbul

Prof. Dr. A. Hamit SUNEL
Bilkent Üniversitesi, Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi, Ankara

Yasemin TANBİ
Bilkent Üniversitesi, Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Ali TİLBE
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Lelia TROCAN
Université de Craiova, Roumanie

Prof. Dr. Magdalena WANDZIOCH
Université de Silésie, Institut d'Etudes Romanes, Pologne

Prof. Dr. Mükremin YAMAN
Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Erzurum

Doç. Dr. Şirin YENER
Bilkent Üniversitesi, Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi, Ankara

Doç. Dr. Seza YILANCIOĞLU
Galatasaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Istanbul

Prof. Dr. Gönül YILMAZ
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi

Doç. Dr. Yaprak YÜCELSİN TAŞ
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Istanbul

İçindekiler / Sommaire

NERVAL DOSYASI (III)
DOSSIER NERVAL (III)

Nerval için Dramatik Bir Okuma-Aurélia Bir "Tür" Şiir-Tiyatro için Bir Empati Denemesi
Tuğrul İnal 3

Nerval écrivain-voyageur et l'altérité grecque
Antigone Samiou 19

ÇEVİRİ DOSYASI
DOSSIER TRADUCTION

Ağlarda İnşa Edilen Sessel Demokrasi İstanbul Boğazı'nın Seslerini Çevirmek
Emine Bogenç Demirel - Zeynep Görgüler 29

Kent Hakkı ve Adalet Kavramlarını Terimler Üzerinden Çözümlemek:
Mekânda Adalet Derneği ve *beyond.İstanbul*
Deniz Kurmel 39

Müdahil Bir Çeviri Örneği Olarak Eko-Çeviri
Emine Bogenç Demirel - Fulya Marmara 51

ÇEŞİTLİ İNCELEMELER DOSYASI
CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES

Faust Miti Üzerine… Bizim Neden Bir Faust'umuz Yok ? (II)
Kemal Özmen 67

Maurice Dekobra : Un amoureux de la Turquie et un admirateur de Moustapha Kemal dans
Serenade au bourreau
Claude-Alain Chevallier 87

Léonora Miano l'Afropéenne
Arzu Etensel İldem 95

Yalnızlar Rıhtımında Bir Issız Adamın Öyküsü: Konuk
Hanife Nâlân Genç 105

Les Visages D'Adèle H.
Emma Ait Aattou-Behrend 115

Fransa'da XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Bilim İnsanı Kadınlar
Jale Erlat 121

Bir Roman, Bir Film, İki İnsan: Zola ve Cézanne
Gül Tekay Baysan 129

Pierre Louys'in *Bilitis'in Şarkıları*'nda Geçmiş Zaman Kadınlarının Dünyasına Yolculuk
Nedim Kula 141

Annie Ernaux'nun *Je ne suis pas sortie de ma nuit* Adlı Romanında Parçalı Yazıdan Parçalanmış Hayatlara
Fatma Kaba 153

Pluralité linguistique dans l'aventure d'écriture d'Assia Djebar
Fatma Akbulut 159

Eleştirel Gerçekçilikten Devrimci Romantizme Doğru Toplumcu Gerçekçilik Üzerine Bir Çalışma
Ali Algül 171

Frankofoni, 2020 / 2, Sayı 37, 29-39

AĞLARDA İNŞA EDİLEN SESSEL DEMOKRASİ İSTANBUL BOĞAZI'NIN SESLERİNİ ÇEVİRMEK*

Emine BOGENÇ DEMİREL**
Zeynep GÖRGÜLER***

LA DÉMOCRATIE SONIQUE ÉMERGENTE AUTOUR DES RÉSEAUX TRADUIRE L'ACOUSTIQUE DU BOSPHORE D'ISTANBUL

L'art des nouveaux médias est une forme de performance qui intègre de manière critique les interrogations scientifiques, les développements technologiques et les approches transdisciplinaires dans les processus de production artistique. En d'autres termes, les arts médiatiques impliquent des recherches qui remettent en question la possibilité d'une autre possibilité. Ils sont étroitement liés à différentes disciplines. Dans des conditions variables, il est possible de réfléchir la pratique traductive d'une manière différente. L'objectif de cette étude est d'analyser l'installation sonore multimédia *1 Şehir 1001 Titreşim ["1 City 1001 Vibrations"*] produite par l'artiste des nouveaux médias Sinan Bökesoy dans le cadre d'approches transdisciplinaires prédominantes sur l'axe du son, de la traduction, de la ville et des mouvements sociaux. Dans ce contexte, il est possible de traduire les sons du Bosphore en une performance musicale algorithmique accompagnée d'applications d'intelligence artificielle. Dans cette recherche, la pratique traductive, qui est le producteur et le porteur de mouvements sociaux en réseau se développant dans le sens de la démocratisation, est considérée comme un processus de transformation sonore. L'analyse des codes liés à la pratique du son et de la traduction menée autour du projet d'installation sonore multimédia provoque une perception différente des mouvements sociaux transdisciplinaires.

Mots-clés: *son, traduction, mouvements sociaux, démocratie, 1 Şehir 1001 Titreşim ["1 City 1001 Vibrations"], Sinan Bökesoy*

SONIC DEMOCRACY EMERGING AROUND NETWORKS TRANSLATE THE ACOUSTICS OF BOSPHORUS OF ISTANBUL

New media arts are a form of performance that incorporates scientific interrogations, technological developments and transdisciplinary approaches into artistic production processes in a critical way. In other words, new media arts involve works that question the possibility of another possibility. New media arts are intertwined with different disciplines. Under varying conditions, it is possible to experience the practice of translation in a different way. The aim of this study is to analyse the multimedia based sound installation *1 Şehir 1001 Titreşim ["1 City 1001 Vibrations"*] produced by the new media artist Sinan Bökesoy in the focus of transdisciplinary approaches that are prominent on the axis of sound, translation, city and social movements. In this context, it is possible to translate the sounds of Bosphorus into an algorithmic music performance accompanied by artificial intelligence applications. In this research, translation practice, which is the producer and carrier of network-based social movements developing in the direction of democratization, is considered as

* Geliş tarihi: 13.01.2020 – Kabul tarihi: 20.01.2020

** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Mütercim-Tercümanlık (Fransızca) Bölümü emine.bodem@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-6995-2198

*** Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Mütercim-Tercümanlık (Fransızca) Bölümü zeynepsuter@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-6538-4840

a process of sonic transformation. Analysing the codes related to the sound and translation practice carried out around the related sound installation project cause a different perception in the transdisciplinary social movements.

Keywords: *sound, translation, social movements, democracy, 1 Şehir 1001 Titreşim ["1 City 1001 Vibrations"], Sinan Bökesoy*

1-Giriş

Araştırma nesnesi olarak *ses,* bir yandan toplumsal dokudaki hiyerarşileri ve eşitsizlikleri yeniden üreten bir tahakküm aracı olarak işlev görmekte, diğer yandan ise sözü edilen toplumsal koşulları dönüştüren direniş biçimlerinin yapılanmasına aracılık etmektedir. Bu çerçevede, sessel pratiklerin toplumsal sonuçları üzerinde duran Jonathan Sterne, *kenti* sessel pratiklerin üretildiği, deneyimlendiği ve tüketildiği bir alan olarak ele almak gerektiğinin altını çizmektedir (2012: 2). Bu doğrultuda gelişen kent algısıyla birlikte, çevirinin sessel bir dönüşüm pratiği olduğunu hatırlamak yerinde olacaktır (Meschonnic, 1982: 87). Ağ temelli yeni toplumsallıklar, sessel bir dönüşüm hareketi olan çeviri pratiğini yeniden yapılandırmaktadır. İlgili araştırma kapsamında, yeni medya sanatçısı Sinan Bökesoy tarafından üretilen *1 Şehir 1001 Titreşim* adlı İstanbul Boğazı'nı konu alan mültimedya temelli ses yerleştirmesinin, yukarıda değinilen ses-çeviri-kent ekseninde öne çıkan disiplinlerötesi yaklaşımlar çerçevesinde çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

Bökesoy, Kız Kulesi ve Sepetçiler Kasrı'na yerleştirdiği mikrofonlarla kayıt altına aldığı İstanbul Boğazı'na özgü sesleri, yapay zekâyla desteklenen robotların eşlik ettiği bir müzik performansına dönüştürmektedir. Bir başka deyişle, robotların perküsyon çalan sanatçılara dönüşmesi sonucunda, İstanbul Boğazı'nın akustik haritası algoritmik yorumlamayla müzikal bir mimariye çevrilmektedir. İstanbul Boğazı'nın akustik potansiyelinden beslenen ilgili ses yerleştirmesi, kaynak-erek içerik ilişkiselliği odağında etik ve deontolojik bir kavrayışla irdelenmektedir. İlgili yeni medya sanatçısıyla gerçekleştirilen söyleşi sonucunda, sanatçının, bu süreçte geliştirdiği çeviri temelli üretim taktiklerinde ve performans sergileme biçimlerinde, toplumsal hiyerarşileri ve tahakkümü ortadan kaldıran katılımcı demokrasi anlayışına ilişkin değerlerin izleri sürülmektedir. İstanbul Boğazı'na ait ses titreşimlerinin mekânsal ve zamansal dönüşümünü çeviri eylemi odağında sorgularken, İstanbul Boğazı'nın bilimsel, teknolojik ve sanatsal üretim potansiyellerinin ortaya konması ve görünür kılınması araştırılmaktadır.

2. Ses-çeviri-kent ve toplumsal hareketler üzerine disiplinlerötesi ilişkilendirmeler

2.1. Ses çalışmaları ve sonik düşünme pratikleri

Ses çalışmaları sosyal bilimlerde sesi merkeze alan bütün çalışmaları bir araya toplayan disiplinlerarası bir araştırma alanıdır. Antropoloji, sosyoloji, felsefe, kültürel çalışmalar ve ilgili araştırmanın kavramsal anlamda odak noktasını oluşturan çeviri alanı da *sonik* düşünme pratiklerini araştırma nesnesi olarak ele alabilmektedir. Bu alanlardan bir kısmı sesi merkeze alıp sessel pratiklerden hareketle bilgi üretirken bir kısmı da kendi disiplinlerinin çerçevesi içine sesi de katan ve tartışan bir anlayış geliştirmektedir (Özgün, 2018:

182). Doksanlı yıllarda sessel pratiklerin üretilmesi ve deneyimlenmesi üzerine yoğunlaşan Sterne (2012: 1) disiplinlerarası araştırma boyutunda yaşanan *sonik* patlamaya ve bunun sonucunda yapılanan sonik kültüre dikkat çekmektedir. Sesin toplumsal sonuçları üzerinde duran Sterne, "sesle" ve "sesli" düşünme biçiminin önemini vurgularken, inşa edilen sessel mimari çerçevesinde kenti, bürokrasiyi, hükümetleri, gözetim gibi toplumsal olguları ve gündelik hayatı "sesle" birlikte düşünmek gerektiğinin altını çizmektedir (2012: 2).

Ses çalışmaları bir yandan sessel pratikleri diğer yandan da onları betimleyen ve tanımlayan toplumsal, kültürel, politik ve ideolojik yapıları analiz etmektedir (Özgün, 2018: 182). Bu noktada, sesin, insan ve toplumsal olgular üzerindeki etkisi ve bunların sesi nasıl yeniden ürettiği önem kazanmaktadır. Sessel pratikler etrafında inşa edilen mekânlar, zamanlar ve ilişki ağları giderek ön plana çıkmaktadır. Bir başka deyişle akustik haritayla bireysel pratikleri ve toplumsal hareketleri çözümlemek ses ve mekân arasındaki ilişkiselliği desteklemektedir. Bununla birlikte, ses, iktidar ilişkilerinin üretilmesinde etkin rol oynamaktadır. Sessel pratikler etrafında kurulan çatışma alanında, sessel pratikler toplumsal hiyerarşileri ve eşitsizlikleri yeniden üreten ya da dönüştüren ilişkisel bir araç olarak anlam kazanmaktadır (Fırat, 2018: 10). Toplumsal anlamda, sessel pratikler kimi zaman tahakküm kurma kimi zaman ise denetleme aracı olarak örgütlenmektedir. Bu kapsamda, ses, toplumsal meseleler karşısında direnme, başkaldırma ve meydan okuma biçimine dönüşebilmektedir.

Sesin toplumsal olanla kurduğu ilişkisellik düşünüldüğünde, ağ toplumunun sessel haritayı dönüştürdüğü gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, sesin üretilmesine ve deneyimlenmesine ilişkin koşullar çevrimiçi ortama taşınmaktadır. Sesin üretim, kayıt, paylaşım ve tüketim biçimleri dönüşmektedir. Yeni duyma pratikleri etrafında şekillenen bir ses mimarisinden söz etmek yerinde olacaktır. Aslına bakılırsa, ses, ağ toplumuna ilişkin değerlerin hem üreticisi hem de taşıyıcısı konumundadır. Bu değerleri üreten ağ toplumu sesi yeniden yapılandırmaktadır.

2.2. Çeviriyi sesle ve sesli düşünmek

Toplumsal bir eylem biçimi olan çeviri pratiğini, sessel üretim pratiklerinin toplumsal sonuçları üzerinde duran ses merkezli kavramsal perspektiften hareketle düşünmek bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çeviri ve ses arasındaki ilişkiselliği gündeme taşıyan Henri Meschonnic çeviri sürecinde sözcüklerin ötesinde kalarak metnin "ritmini" çevirmek gerektiğinin altını çizmektedir (1982: 90). Bu çerçevede, ilgili yazarın bu yöndeki ritim vurgusu çeviri eyleminin sessel bir dönüşüm süreci olarak düşünülebileceğini ortaya koymaktadır. Yukarıda vurgulanan kavramlar ekseninde, sessel pratikler çeviriyi yeniden inşa ederken, çeviri pratiğinin de sesi yeniden yapılandırdığı düşüncesi güçlenmektedir.

Bu çerçevede, çeviri pratiklerinin dijital ortama taşınmasıyla birlikte sessel üretim pratiklerinde yaşanan dönüşüme benzer bir biçimde yeni bir çeviri mimarisinden söz etmek mümkündür. Web temelli iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte *katılımcı* ve *paylaşımcı* çeviri 2.0 hareketleri oluşurken, *kullanıcı* türevli çeviri içerikler üretilmektedir (O'Hagan, 2009: 11 ; 2011: 14 ; 2016: 941) Bununla birlikte, *adhokratik* çeviri top-

lulukları etrafında yükselen *angaje*, *aktivist* ve *gönüllü* çevirmen kimlikleri önem kazanmaktadır (Peréz-González, 2010: 260). Çeviri alanında yaşanan dijital dönemeçle birlikte yeniden yapılanan çeviri pratikleri ve bunları deneyimleyen yeni çevirmen kimlikleri çeviri etiğine yönelik yeni yaklaşımların yapılanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, çevirmenin benimsediği öz-düşünümsel kavrayış çeviride yaşanan dijital açılımın göstergesidir (Gambier, 2016: 888). Algoritmalar etrafında gelişen çeviri pratiği, *demokratikleşme* ve *sivilleşme* yönünde gelişen yeni toplumsal hareketlerin tetikleyici ve sürdürücüsü olarak ele alınmaktadır (O'Hagan, 2016: 941; Peréz-Gonzàlez ve Susam-Saraeva, 2012: 152; Demirel et Görgüler, 2015: 146-147; Demirel et Görgüler, 2019: 286).

Meschonnic'in yukarıda vurguladığı üzere, çeviri eyleminin üretilmesi ve deneyimlenmesi sessel bir üretim pratiği olarak ele alınabileceği gibi sesin üretilmesi ve deneyimlenmesi de bir çeviri süreci olarak görülebilmektedir. Ağ toplumu etrafında yükselen yeni çeviri mimarisi ile sessel demokrasiye odaklanan yeni toplumsal hareketler arasında kurulan ilişkiselliği görünür kılmak, ilgili araştırmanın kavramsal düzlemdeki diğer vurgu noktalarını oluşturmaktadır.

2.3. Yeni toplumsal hareketler ve sessel demokrasi

Dijital çağda ağlar oluşturan hareketler, yeni bir tür toplumsal hareketi temsil etmektedirler. Aslında yeni toplumsal hareketlerin örgütlenme yapısı, genel bir ifadeyle internet ağı etrafında örülen sosyal medya tabanlı iletişim araçlarıyla ve pratikleriyle yeniden yapılanmaktadır. Ağ toplumu içerisinde örgütlenen toplumsal hareketler, egemen ve otoriter toplumsal kurumları dönüştürme yolunda yeni değerlerin ve hedeflerin üreticisi olmaktadırlar. Kullanıcı türevli içerik üretim sürecinde, amatör, gönüllü, fan, angaje ve dijital aktivist gibi kavramlarla tanımlanan toplumsal eyleyiciler öne çıkmaktadır (Jenkins, 2006: 5). Söz konusu olan eyleyicilerin örgütlenme biçimleri, "hızlı, anlık, içeriğin kullanıcı tarafından üretildiği, gönüllü, katılıma, paylaşıma dayalı, amatör, mobil, etkileşime ve diyaloga açık, yatay, viral, öngörülemez, denetlenemez, gündelik" gibi kavramlar etrafında şekillenmektedir (Şener, 2013: 254). Bu noktadan hareketle, sosyal medya ağlarında biçimlenen ağ temelli yeni toplumsal hareketler, protesto kültürünün, katılımcı üretim pratiklerinin, yatay, akışkan örgütlenme şeklinin ve koreografik, yumuşak liderlik algısının gelişimini desteklemektedir (Gerbaudo, 2014: 257).

Toplumsal hareketlerin yenilenen eyleme geçme ve performans sergileme biçimleriyle birlikte, katılımcı demokrasi anlayışı, diyalog kültürü, düşünce, ifade özgürlüğü ve bireyin sivilleşmesi gibi ağ toplumuna ilişkin temel değerler önem kazanmaktadır (Castells, 2013: 21). Sözü edilen eyleyiciler benimsedikleri farklı davranış biçimleriyle ve üretim pratikleriyle, toplumsal ilişki ağlarını yeniden inşa etmektedirler. Bu çerçevede, çevrimiçi ağlar kuran yeni toplumsal hareketler yeni bir demokrasi kültürü yaratmayı hedeflemektedir (Castells, 2013: 246). Bununla birlikte ağlarda üretilen toplumsal hareketler teknoloji, bilim ve sanat birlikteliğini savunan üretim pratiklerini desteklemektedir. Açık bilim oluşumları, artırılmış gerçeklik çerçevesinde insanla ya da başka bir deyişle organik olanla yapay zekânın etkileşimini vurgulayan *sanatsal* ve *bilimsel aktivist* hareketler önem kazanmaktadır (Haraway, 2016: 58). Demokratik değerleri yeniden inşa eden ve ağlar kuran yeni toplumsal hareketler sessel üretim pratiklerini de yeniden yapılandırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, duyuları çözümleyen Bull ve Back'in deyimiyle ses ve

görüntü arasındaki sınırların esnekliğini gündeme taşıyan *duyuların demokrasisine* dayalı algılayış biçimi, görüntünün, ses karşısında kurduğu hiyerarşinin kaybolduğunu desteklemektedir (2003: 2). Bu noktadan hareketle, özgürleşme aracı olarak yapılanan sessel pratiklerin, toplumsal deneyimdeki demokratik değerlerin üreticisi konumunda oldukları belirtilebilmektedir.

3. Ses ve *çeviri* yerleştirmesi örneği: *1 Şehir 1001 Titreşim*[2] ["*1 City 1001 Vibrations*"]

Mültimedya sanatçısı Sinan Bökesoy tarafından üretilen *1 Şehir 1001 Titreşim* ["*1 City 1001 Vibrations*"] başlıklı ses yerleştirmesi İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Müzik ve Opera Yönetmeliği'nin destekleriyle hayata geçirilen *Gelecekten Masallar* ["*Tales Of Future*"] projesi kapsamında yer almaktadır. Sanatçı, bu çalışmasıyla anlatısal müzikal bir mimari yaratarak gelecekten gelen geri bakışla günümüzü yorumlamayı amaçlamaktadır. Bökesoy, İstanbul Boğazı'na (Kız Kulesi ve Sepetçiler Kasrı) yerleştirdiği mikrofonlar sayesinde İstanbul Boğazı'nın seslerini algoritmik müziğin ritmine dönüştürmektedir. Sanatçı, İstanbul Boğazı'na özgü seslerin, yapay zekâ eşliğinde müziğin ritmine dönüşme sürecini şu şekilde tanımlamaktadır: "Bu yerleştirme, ilgili ses titreşimlerinin tercüme edildiği müzikal bir tasarımdır" (Bökesoy ve Adler, 2011: 52).

3.1. Kaynak ve erek içerik ilişkiselliği

Bu bölümde, yukarıda vurgulanan ses, çeviri, kent ve toplumsal hareketlere ilişkin kavramsallaştırmalar ışığında kaynak ve erek içerik çözümlenmektedir.

Kaynak ses titreşimleri ve algoritmik *çeviri* süreci

Yeni medya sanatçısı Sinan Bökesoy Kız Kulesi ve Sepetçiler Kasrı'na yerleştirdiği mikrofonlar sayesinde gemi düdükleri, martı sesleri, ezan sesleri, motor gürültüleri gibi İstanbul Boğazı'na özgü ses titreşimlerini kaydetmektedir (bkz. Şekil 1-2-3). Kayıt altına alınan sesler, yeni medya sanatçısının ürettiği *Cosmosf Saturn v2*[3] adlı ses yazılımıyla notalara dönüştürülmektedir (bkz. Şekil 4). Bir başka deyişle, organik seslerin, ilgili ses yazılımı aracılığıyla işlenerek algoritmik bir müzik kompozisyonuna çevrilmesi söz konusudur.

Şekil 1: İstanbul Şehir Hatları Vapur Düdüğü **Şekil 2:** İstanbul Şehir Hatları Vapuru Motor Sesleri

Şekil 3: Martı ve Ezan Sesleri **Şekil 4**: Algoritmik Sessel Çeviri Süreci

İstanbul Boğazı'ndan beslenen ses titreşimlerinin algoritmalar aracılığıyla notalara dönüştürülmesini, ilgili notaların Alman *Kuka Robotics* firmasının ürettiği sanayi tipi robot kolları tarafından yönlendirilen vurmalı yerel çalgılar tarafından çalınma süreci takip etmektedir. Yapay zekâya sahip robotlar perküsyon çalan sanatçılara dönüşmektedir. Bu bağlamda, gong davul, asma davul, zil, bendir, def, tınlak ve ksilofon gibi yerel vurmalı enstrümanlara başvurulmaktadır (bkz. Şekil 5). Bu şekilde, Boğaz'ın akustik potansiyeli ile yerel vurmalı çalgılar arasında etkileşim kurulmaktadır (Bökesoy ve Adler, 2011: 53).

Şekil 5: Robot Kolları ve Vurmalı Yerel Çalgılar

Erek müzik ve *çeviri* performansı

İlgili mültimedya temelli ses yerleştirmesi kapsamında, İstanbul Boğazı'na ilişkin akustik ekoloji, algoritmik bir müzik performansına çevrilmektedir. Bökesoy bedenine yerleştirdiği duyargalar sayesinde sesi ve görseli etkileşimli olarak yönlendirdiği artırılmış müzik ve çeviri mimarisinde, İstanbul Boğazı'nın sesleri hoparlörler tarafından İstanbul'un farklı mekanlarında (Çırağan Sarayı, Taksim Metrosu ve Sabiha Gökçen Havalimanı) sergilenmiştir (bkz. Şekil. 6-7-8)

Şekil 6: Sesin ve Görselin Etkileşimi **Şekil 7**: Artırılmış Ses ve Ç*eviri* Mimarisi (1)

Şekil 8: Artırılmış Ses ve Ç*eviri* Mimarisi (2)

3.2. Yeni medya sanatçısı ve *çevirmeni* Sinan Bökesoy ile söyleşi

İlgili ses yerleştirmesi etrafında inşa edilen artırılmış ses ve çeviri mimarisine yönelik gerçekleştirilen kaynak-erek içerik çözümlemesinin ardından yeni medya sanatçısı Sinan Bökesoy ile söyleşi gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede, ilk aşamada Bökesoy'a

profil bilgilerine yönelik bir soru yöneltilmektedir. Ardından, sanatçının bilim, sanat ve teknoloji ilişkiselliğini sorguladığı bir diğer soruya araştırma kapsamında yer verilmektedir. Son aşamada ise Bökesoy'a deneyimlediği teknoloji temelli üretim pratiklerinde geliştirdiği etik kavrayışa ilişkin ipuçları içeren bir soru sorulmaktadır. Bu kapsamda, yeni medya sanatçısının ilk soruya verdiği yanıt şu şekildedir:

> *1971 doğumluyum. Elektronik mühendisliği eğitimi aldım. Doktoramı Paris Üniversitesi'nde bilgisayar müziği alanında yaptım. Besteci, kompozitör, mültimedya sanatçısı, bilgisayar programcısı ve tasarımcısıyım. Evet... Artık 2000'li yıllarda tek titr yetmiyor. Cosmosf gibi mikro ses sentezleme yazılımları geliştiriyorum. Kendi kurduğum sonicPlanet™ ve sonicLAB™ çatıları altında ileri düzey ses sentezleme ve artırılmış ses gerçekliği üzerine ürünler geliştiriyorum ve bunları sanatsal çalışmalar ile destekliyorum*.

İkinci soruya gelindiğinde, Bökesoy bilim, sanat ve teknoloji ilişkiselliğini aşağıdaki ifadelerle özetlemektedir:

> *Kendi üretimim çerçevesinde şöyle düşünüyorum... Robot kusursuz bir enstrüman benim için... Çünkü robot jestleri, insan jestlerinden farklı. Daha mekanik, bölgesel hassasiyete daha duyarlı... Vuruş hassasiyetini çok iyi algılıyor. Her seferinde hata payı azalıyor. Sesi dönüştüren yazılım sayesinde kayıtlarda sesi işlerken bazılarını öne çıkabiliyorum ya da bastırabiliyorum. Sesi işlerken amaç soyutlama, geleceğe ait bir mekân yaratmak, zamansız-mekânsız zaman yaratmak... Gelecekten günümüze bir yansıtma… Dönüştürücü yazılım aracılığıyla sesleri birbirine bağlarken sesin doğasındaki materyalleri kullanarak hissedilebilir, etkileşime girebilen bir müzik yaratmak aslında amacım. Görselin ve sesin bir arada olduğu, izleyiciyle iletişim kurabilen bir müzik... Senaryo yazıyorum aslında. Artırılmış bir ses gerçekliği yaratıyorum. Sanatsal yorumlama da bu noktada devreye giriyor.* Çevrimiçi ortam sadece dijital müzik dosyalarına ev sahipliği yapmamalı diye düşünüyorum...

Son soru kapsamında ise, Bökesoy teknoloji kullanımı bağlamında benimsediği etik yaklaşımını şu sözlerle ifade etmektedir:

> *İçerisinde bulduğum bağlam çerçevesinde yapay zekâ kullanımını demokratik bir hak olarak görüyorum. Çünkü yaratma özgürlüğü [çok önemli…] Yaratmak her bireyin demokratik hakkı [olmalı...] Yapay zekânın pratiğiyle ilgileniyorum... Her şeye yetişmemiz mümkün değil... Bu nedenle internetten kendimi geliştirecek eğitimler satın alıyorum... Üretilen dijital araçların demokratik bir şekilde kullanılmasından yanayım... Bu da yaratıcı insana verilen en büyük hak olduğunu düşünüyorum! Yaratma özgürlüğü, içeriğe erişebilmek... Bunların hepsi ifade özgürlüğüne sahip olmak gibi... Sanat eyleminin bir parçası... Yaratma özgürlüğüyle birlikte üretimlerinizi topluma ulaştırıyorsunuz, sanatı erişilebilir kılıyorsunuz... Aynı zamanda uluslararası spotlara başvurma fırsatı yakalıyorsunuz...*

Görüldüğü üzere, Bökesoy'un ifadelerinde yukarıda ses, çeviri, kent ve toplumsal hareketler ekseninde öne çıkan disiplinlerötesi kavramsal ilişkilendirmelerin izdüşümlerine rastlanmaktadır. İlk soru kapsamında, sanatçı, *besteci, kompozitör, mültimedya sanatçısı, bilgisayar programcısı* ve *tasarımcı* gibi meslek gruplarına vurgu yaparak profilinin çok

kimlikli yapısını öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda, Bökesoy sahip olduğu sanatçı kimliğinin yanı sıra mühendis kimliğinin önemini dile getirmektedir.

İkinci soruya yönelik Bökesoy'un verdiği yanıta yakından bakıldığında, bilim, sanat ve teknoloji birlikteliği ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede, yeni medya sanatçısı, ilgili ses yerleştirmesine ilişkin benimsediği üretim taktiklerinde ve performans sergileme biçimlerinde teknoloji kullanımının sanatsal yorumlamayla desteklendiğini ileri sürmektedir. Bir yandan *artırılmış bir ses gerçekliği* yaratırken diğer taraftan *sanatsal yorumlama* sürecini devreye soktuğunu sözlerine eklemektedir.

Bökesoy'un teknoloji kullanımı bağlamında geliştirdiği etik duruşa ilişkin verdiği yanıta odaklanıldığında, ilgili sanatçı, sessel üretim pratiklerinde *yapay zekâ kullanımını demokratik bir hak* olarak ele aldığını ve bu noktadan hareketle *yaratma* eyleminin *demokratik* bir özgürleşme hareketi olduğunu savunmaktadır.

4. Sonuç gözlemleri

Bu makalede disiplinlerötesi inovatif bir çeviri sürecinden söz edilmektedir. Sesin inşa edildiği mekânlar, zamanlar ve ilişki ağları da artık daha çok devreye girmektedir.

Boğaz'ın sesini çevirmek! Direnişin sesini çevirmek! Boğaz'ın sesleri algoritmalarla sterilize edilerek, kontrol altına alınmaktadır. Burada, sanayi tipi robotlarla, geleneksel estetik anlayışına karşı bir direniş söz konusudur. Akustik mimariyle birey-toplum ilişkisini anlamak üzerine odaklanılan bu çalışmada, sanatçının çok kimlikli olması kuşkusuz değerli olup, çevirmen rolünü de yüklenmektedir. Algoritmik dönüştürme süreci makine çeviri süreci arasındaki ilişkiyi de çağrıştırmaktadır.

Organik üretim sürecinin yapay zekâ teknolojisiyle artırılmış bir ses mimarisine çevrilmesinden söz edilmektedir. Böylece, organik olanla olmayan yan yana gelerek ARTIRILMIŞ BİR ÇEVİRİ GERÇEKLİĞİNİ de gündeme taşımaktadır. Artırılmış çeviri ve müzik performansı/ teknolojik olanla analog olan birlikte hareket ederek, sanatçının/ çevirmenin yaratıcılığı devreye girmektedir. Bu yaratıcılık çeviri odağında sorgulamayı başlatarak, kent algısına yönelik farklı algılama ve duyumsama biçimlerini de beraberinde getirmektedir. Sesin ve çevirinin özgürleştirici hareketleri ve mekânsız/zamansız üretim pratikleri birlikte hareket ederek müzik ve çeviriyi sınırsız alanlara doğru taşımaktadır. Bu durumda, çevrimiçi-çevrimdışına taşarak, çeviri temelli sesler etrafında yapılanan demokratik hareketleri de etkin kılarak bir tür özgürleştirici bir rol yüklenmektedir. Bu durumda, özgürleştikçe yaratımlar da kaçınılmaz olarak artmaktadır!

SESLER daha çok duyularak hassasiyet gelişmekte ve ses kaynaklarının bulunduğu ortamlar işittiğimiz sesleri ve farklı duyuları etkilemektedir. Yapılan son bilimsel çalışmalar seslerin duyusal algılama konusunda yeni açılımları ortaya koyarak demokratik duruşlara dönüştüğü yolundadır. Yeni toplumsallıklarla ağlarda DUYULARIN öne çıktığına ve özellikle SESSEL ve ÇEVİRİYE İLİŞKİN DEMOKRASİNİN inşasıyla ANLAMANIN öneminin vurgulandığına ve ÖZGÜRLEŞTİRİCİ DEMOKRATİK hareketlere yön verildiğine tanık olmaktayız.

NOTLAR

[1] Bu çalışma, 18-20 Eylül 2019 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen *II. Sosyal Bilimler Congist'19-Şehrin Dili*- başlıklı konferansta sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

[2] İlgili ses yerleştirmesine şu adresten erişilebilmektedir: https://www.youtube.com/watch?v=kCGSpEoS5aU

[3] Ses yazılım programı olan *Cosmosf v2* ve farklı türlerine yönelik detaylı bilgiye şu adresten erişilebilmektedir: https://www.sonic-lab.com/

KAYNAKÇA

1. Bökesoy, Sinan, Patrick Adler, "1 City1001Vibrations: Development of a Interactive Sound Installation with Robotic Instrument Performance." in *Nime*, 2011, 52-55.
2. Bull, Michael, Les Back, *Introduction: Into Sound.The Auditory Culture Reader*, Oxford, 2003.
3. Castells, Manuel, İsyan ve Umut Ağları. İnternet Çağında Toplumsal Hareketler, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
4. Demirel Bogenç, Emine, Zeynep Görgüler, "Pratique Réflexive Sur La Traduction Collaborative En Ligne En Turquie: 100% User-Made Translation", in *Parallèles*, Genève, 2015, 137-148.
5. Demirel Bogenç, Emine, Zeynep Görgüler, "Traduction dans les réseaux sociaux. Nouvelles pratiques traductives en Turquie", in *Des mots aux actes*, Classiques Garnier, Paris, ss. 271-288.
6. Fırat, Özden, "Editoryal Sunuş: Sesli Düşünmek", in *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, ss. 7-14
7. Gambier, Yves, "Rapid And Radical Changes In Translation And Translation Studies", in *International Journal Of Communication* (10), 2016, ss. 887-906.
8. Gerbaudo, Paolo, *Twitler ve Sokaklar. Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği*, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2014.
9. Haraway, J. Donna, "Sympoiesis symbiogenesis and the lively arts of staying with the trouble", in *Staying with The Trouble Making Kin in the Chthlucene*, 2016, ss. 58-98.
10. Jenkins, Henry, *Fans, Bloggers And Gamers. Exploring Participatory Culture*, New York: New York University Press, 2006.
11. Meschonnic, Henri "Le Rythme et La Traduction: Entretien avec Henri Meschonnic", in *Esprit* 69 (9), Paris: Editions Esprit, 1982, ss. 87-95.
12. O'Hagan, Minako, "Community translation: Translation as a social activity and its possible consequences in the advent of web 2.0 and beyond", in *Linguistica Antverpiensia, New Series–Themes In Translation Studies* (10), 2011, ss. 11-23.
13. O'Hagan, Minako, "Evolution of user-generated translation: Fansubs, translation hacking and crowdsourcing", in *The Journal of Internationalization and Localization* (1), 2009, ss. 94-121.
14. O'Hagan, Minako, "Translations massively open translation: Unpacking the relationship between technology and translation in the 21st century", in *International Journal of Communication* (10), 2016, ss. 929-946.
15. Özgün, Şirin, "Soundscape1 Çalışmalarına Etnomüzikolojiden Bir Bakış" in *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 182-191.
16. Pérez-González, Luis, "Ad-hocracies of translation activism in the blogosphere: A genealogical case study", in *Text and Context: Essays on Translation and Interpreting in Honour of Ian Mason*, 2010, ss. 259-87.
17. Pérez-González, Luis, Şebnem Susam-Saraeva, "Non-professionals translating and interpreting: Participatory and engaged perspectives", in *The Translator* 18(2), 2012, ss. 149-165.
18. Şener, Gülüm, "Toplumsal Mücadele Alanı Olarak Sosyal Medya", in *Sosyal Medya ve Ağ Toplumu 2: Kültür, Kimlik, Siyaset*, 2013, ss. 253-271.
19. Sterne, Jonathan, "Sonic Imaginations", in *The Sound Studies Reader*, London: Routledge, 2012, ss.1-18.